

ANYKŠČIŲ ŠNEKTOS POKYČIAI

Žaneta MARKEVIČIENĖ

Šiame straipsnyje bandoma palyginti senesnę ir dabartinę Anykščių šnektos situaciją. Informacija apie ankstesnę padėtį rinkta iš šių šaltinių: 1. A. Baranausko tarmiškai parašyto „Anykščių šilelio“ (Baranowski, Weber, 1882). 2. A. Baranausko klierikų surinktų tekstų, kuriuos F. Spechtas paskelbė knygos „Litauische Mundarten“ pirmoje dalyje (Specht, 1920, 35–47). 3. Knygos „Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija“ (LKT, 1970, 303–305). 4. „Lietuvių kalbos atlaso“ t. 2 (LKA II, 1982, žemėl. Nr. 1, 11, 12, 29, 36, 61, 64, 66). 5. Z. Zinkevičiaus knygu „Lietuvių dialektologija“ (1966, 50–51; 55–56; 69; 75; 82–83; 87–88; 92–94; žemėl. Nr. 6, 7, 12, 29, 36, 46, 59, 61, 64) ir „Lietuvių kalbos dialektologija“ (Zinkevičius, 1994, 68–71, 163–164).

LKT ir LKA pateikiama medžiaga beveik nesiskiria. Gana panaši „Anykščių šilelio“ ir kai kurių „Litauische Mundarten“ tekstų kalba, tik „Anykščių šilelyje“ tarminės ypatybės išlaikomos labai nuosekliai, jokių nukrypimų nėra. „Litauische Mundarten“ pasakojimai rašyti iš gyvosios kalbos, todėl čia nenuoseklumų gana daug. Šioje knygoje paskelbti Anykščių parapijos tekstai užrašyti trijų klierikų: Klemenso Karoso (a – c tekstai), Antano Karoso (d – f) ir Juozo Meškausko (g, h). Labai skiriasi K. Karoso užrašyti pasakojimai: čia žalininkuojama, nors ne visai nuosekliai: *Zinomas* ‘zinomas’, *materiszke* ‘moterišké’, *blagyn* ‘blogyn’, *núomanes* ‘nuomonės’, bet rašoma ir *tolou* ‘toliau’, *gaspadorysti* ‘ūkininkavimą’, *norédami* ‘norédami’, *t’ab’amokė-is* ‘tebemokėjęs’. K. Karoso užrašytuose tekstuose nuosekliai monoftongizuojami netvirtapradžiai žodžio galo dvibalsiai *ai, au, ei, ui* : *g’ari* ‘gerai’, *wiētī* ‘vietoje’, *tabī* ‘labai’, *nubiadnėjū* ‘nuskurdaui’, *pildz’ū* ‘pildžiau’, *g’ariū* ‘geriau’, *Sūni* ‘sūnui’ ir pan. Šie dvibalsiai monoftongizuojami net uždaroje galūnėje ir kamiene: *wisłs deiktłs* ‘visais daiktais’, *rūbīs* ‘drabužiais’, *czēsīs* ‘kartais’, *igū* ‘jeigu’ ir kt. Dabar monoftongizacija uždaroje tvirtagalėje galūnėje užfiksuota Pakalnių kaime (Kurklių par.): *pelanóls* ‘pelenais’, *šautuvóls* ‘šautuvais’, *žmagúls* ‘žmogaus’, *varúls* ‘varausi’, *su_arklłs* ‘su arkliais’, *lúks* ‘lauks’, *atúls* ‘ateis’ (Markevičienė, 2001, 14). Monoftongizacija kamiene dažnesnė apie Balninkus: *rudá’na ki_kruji* ‘raudona kaip kraujai’. Pats A. Baranauskas paaiškina, kodėl K. Karoso užrašytuose tekstuose žalininkuojama ir

vienbalsinami dvibalsiai: šio klieriko tėvai gyvenę prie Kavarsko parapijos ribos (Specht, 1922, 75). Taigi jau tuo metu Anykščių parapijos tarmė buvusi nevienalytė.

Apie dabartines Anykščių šnekto fonetikos ypatybes spręsta iš trijų įrašų: 1. Anykščių vienkiemio (pasakotojas gimęs 1915 m., tekstas įrašytas 1999 m.), 2. Anykščių miesto (pasakotojas gimęs 1925 m., tekstas įrašytas 2001 m.), 3. Anykščių parapijos Storių kaimo (pasakotoja gimusi 1924 m., tekstas įrašytas 2002 m.).

Žinoma, kad anykštėnų tarmę sudaro dvi gana skirtingos dalys: pietiniai ir šiauriniai anykštėnai. Skiriamasis požymis – ilgųjų balsių tarimas nekirčiuotame skiemyje. Šiauriniai anykštėnai juos taria pusilgius: *kru.mó-kšnis* 'krūmokšnis', *lu.pí.tæ* 'lūpytė', *gi.venu* 'gyvenu', *vi.ṛ̌kas* 'vyriokas'. Pietiniai anykštėnai šioje pozicijoje taria trumpuosius balsius – čia visai išnyksta kontrastas tarp ilgųjų ir trumpųjų balsių: *kru.mó-kšnis* 'krūmokšnis', *lupí.te* 'lūpytė', *givenu* 'gyvenu', *viṛ̌kas* 'vyriokas'. Visi senesnieji šaltiniai rodo, kad Anykščių šnekta pagal šį požymį be išlygų priklauso šiauriniams anykštėnams. „Anykščių šilėlyje“ ir kamieno, ir galūnės nekirčiuoti *i*, *ū* visada rašomi ilgosiomis balsėmis: *dūmójai* (28 eil.), *szungrybjai*, *n'azymėti* (48), *grýbū* (53), *wisókūi* (56), *suirys*, *nudėgys* (17), *plýszy* (34) ir kt. „Litauische Mundarten“ tekstuose ilgamas kamienė žymimas gana nuosekliai: *sýlytis*, *gywint*, *píldydamas*, *mókýtis* ir kt. Retkarčiais pasitaiko nukrypimai: *zurédami*, *butū*. Žodžio gale didesnio nuoseklumo nėra – pilna ir ilgųjų, ir trumpųjų balsių: *pamóšis kažin koki tabęi baísu jéwaidu stówin'ti unt wíszku* (41); *susitińka s'ānu szūni* (35). LKA, LKT, Z. Zinkevičiaus darbuose nekirčiuoti ilgieji balsiai Anykščių šnektoje visada žymimi pusilgumo ženklu – ir kamienė, ir galūnėje.

Šiauriniai ir pietiniai anykštėnai turi ir daugiau ryškių skirtumų. Svarbiausias – kirčiuotų pailgėjusių *a* ir *e* tarimas. Šiauriniai anykštėnai taria *ɔ* ir *ɛ*: *ró.tas* 'ratas', *bó.ltas* 'baltas', *gó.lvu* 'galvą', *gér.as* 'geras', *sė.nas*¹ 'senas' ir t. t. Pietiniai anykštėnai naujuosius *ɔ* ir *ɛ* dvibalsina: *ruó.tas* 'ratas', *gié.ras* 'geras' (Žemaitkiemis), *tà(s) sié.nus* *vie.łnis múo.ā vaíku paduó.re* 'tas senas velnias man vaiką padarė' (Kurkliai). Esu siūlysi pirmuosius vadinti rotininkais, antruosius – ruotininkais (Markevičienė, 2001, 9). Ir „Anykščių šilėlyje“, ir „Litauische Mundarten“, ir LKT, ir LKA, ir Z. Zinkevičiaus dialektologijos darbuose visoje anykštėnų tarmėje užfiksuotas rotininkavimas. Tiesa, yra pastabų apie kartais pasitaikantį *ɔ*, *ɛ* dvibalsinimą pietų anykštėnų teritorijoje (Zinkevičius, 1966, 51; 1994, 69; LKA II 20). Bet Anykščių gyventojai, visų autorių duomenimis, yra rotininkai.

Anykščių tarmė nevienoda ir pagal žalininkavimą, ypač pagal nekirčiuoto *o* tarimą. „Anykščių šilėlyje“ žalininkavimo nėra nei kamienė, nei galūnėje: *Wow'arúszkū* (34), *sodýbū* (33), *ob'aléte* (78), *unt zólo, roúswó, bółkszwo dūgnio* (32), *pléwos kimsó-*

¹ Apie Svėdasus kinta tikta kirčiuotas pailgėjęs *a*, o e dažniausiai išlaikomas sveikas – rotininkavimo dėsniai nepaklūsta.

tos (37), *bólto mĩszko* (6) ir kt. Knygoje „Litauische Mundarten“, kaip minėta, žalininkuojama Klemenso Karoso užrašytuose a – c tekstuose, t. y. prie Kavarsko parapijos ribos. Iš šiauriau esančios parapijos dalies kitų klierikų užrašytuose tekstuose nežalininkuojama. Išimtyms labai retos. Naujesniuose tyrimuose (LKT, LKA, Z. Zinkevičiaus darbuose) svyruojama tarp *a* ir *ā*.

Senesniuose šaltiniuose nevienodai elgiamasi su nekirčiuotais dvibalsiais *uo*, *ie*. „Anykščių šilelyje“ jie nuosekliai monoftongizuoti ir paversti *o*, *é*²: *wogenójai* (3), *stobriū* (45), *ūžolai* (72), *pem'anū* (42), *skedino* (45), *reszuczū* (63), *žewelem* (84) ir t. t. Dabar šie dvibalsiai taip monoftongizuojami kupiškėnų tarmėje. Įdomu, kad rinkinyje „Litauische Mundarten“ visų trijų klierikų užrašytuose tekstuose nekirčiuotas *ie* labai dažnai išlaikomas sveikas: *wienók*, *Pōmietis*, *Pōmieties*, *dienoj*, *biednū*. Itin retais atvejais rašoma *e* arba *ia*: *meszczónys*, *pōpiariu*, *nubiadnėjū*. Taigi galima manyti, kad nekirčiuoti *ie*, *uo* anykštėnų ir kitose artimesnėse rytų aukštaičių tarmėse suvienbalsinti gana vėlai. Todėl aišku, kodėl jie išlaikomi sveiki K. Sirvydo raštuose. Su nekirčiuotu *uo* knygoje „Litauische Mundarten“ yra tik vienas pavyzdys, bet ir tai tik iš pietinės parapijos dalies – *jakl* ‘juokai’. Z. Zinkevičiaus (1966, 506; 1994, 69), LKT (304–305), LKA II (žemėl. Nr. 64) informacija apie nekirčiuotą *ie* vieno da – jis virsta *e* arba *æ*.

Nekirčiuotas *uo* aptariamas taip: Z. Zinkevičiaus (1966, 59) ir LKA II (žemėl. Nr. 66) duomenimis, Anykščiai yra paribio situacijoje, ir čia tariama *a* arba *ā*. LKT rašoma *ā*: *ā.belá'iču*, *pasā.bā.lá'utu*. (309).

Dar vienas pietinių ir šiaurinių anykštėnų skirtumas yra netvirtapradžių žodžio galo dvibalsių *ai*, *au*, *ei*, *ui* išlaikymas šiaurinėje anykštėnų tarmės dalyje (*matáu* ‘matau’, *sakáu* ‘sakau’, *matái* ‘matai’, *sakai* ‘sakai’, *ragai* ‘ragai’, *labai* ‘labai’, *gerai* ‘gerai’, *ařklėi* ‘arkliai’, *matei* ‘matei’, *sakei* ‘sakei’, *krú'mai* ‘krūmai’, *krú'mui* ‘krūmui’, *ā.ugāu* ‘augau’ ‘augau’, *ā.udei* ‘audei’) ir jų monoftongizacija pietinėje tarmės dalyje (atitinkamai *matū*, *sakū*, *matỳ*, *sakỳ*, *ragỳ*, *labỳ*, *gerỳ*, *ařklī*, *matī*, *sakī*, *krú'my*, *ā.ugu*, *ā.udi* ir t. t.). Apie Balninkus, kartais apie Želvą tariama *matū* ‘matau’, *sakū* ‘sakau’, *matī* ‘matei’, *sakī* ‘sakei’, *matỳ* ‘matai’, *sakỳ* ‘sakai’ ir t. t. Nė viename minėtame šaltinyje, išskyrus „Litauische Mundarten“, Anykščių šnekte tokios monoftongizacijos niekas nepastebėjo. „Litauische Mundarten“ ji, kaip minėta, užfiksuota tik pietinėje Anykščių parapijos dalyje, prie Kavarsko parapijos ribos.

Visa, kas iki šiol buvo žinoma apie minėtas Anykščių šnektos fonetines ypatybes, apibendrinama lentelėje (p. 42).

Naujausi tarminiai įrašai iš Anykščių vienkiemio, Anykščių miesto ir Storių kaimo (Anykščių parapija) rodo labai smarkiai pasikeitusią padėtį.

² Balsis *é* poemoje žymimas raide *e*: *n'āžymėti* (48), *wėjo* (5), *sžlamėjo* (6), *pamėgo pawėny* (65) ir t. t. Tikrasis *e* žymimas apostrofa ir *a*, išskyrus dvibalsį *ei*: *m'alswos* (40), *s'anóbinei* (2), *n'aramu* (16), *n'amūnes* (44), *k'atnais* (30), *Wow'arūsškū* (34) ir kt.

Visų minėtų šaltinių duomenimis, nekirčiuoti ilgieji balsiai turėtų būti ilgi ar pusilgiai, bet dabar tariama *giviė.nam trəbš̄j* ‘gyvename troboje’, *virie.šnis* ‘vyresnis’, *iž.giviė.nam* ‘išgyvenome’, *nurš̄.disma* ‘nurodysime’, *viřš̄.kas* ‘vyriokas’, *skurū*. ‘odų’, *mal.ūnė.lis* ‘malūnėlis’, *pavuoštik* ‘paustytk’, *knigū.te* ‘knygutė’, *rukūū* ‘rūkau’, *žurė.tu* ‘žiūrėtu’ (Anykščių vienkiemis), *viresš̄.jə* ‘vyresnioji’, *su.židiė.lis* ‘su žydėliais’, *mu.riė.lis* ‘mūrelis’, *givatəs* ‘gyvates’, *gā.udim̄y* ‘gaudymai’, *špiglūota* ‘spygliuota’, *vakečėl* ‘vokiečiai’, *neprižurė.dava* ‘neprižiūrėdavo’, *gričiė.la* ‘grytelė’, *giviė.nə* ‘gyvena’, *kurė.jis* ‘kūrėjas’ (Anykščiai), *žmagistė.la* ‘moterėlė’ (Storiai). Tik Anykščių vienkiemyje nugirstas vienas atvejis su pusilgiu *u*: *ž.u.sū*. ‘žąsų’. Apskritai širvintiškiam, panevėžiškiam ir daliai anykštėnų būdingas vis stiprėjantis polinkis balsių ilgumą sieti su kirčiu: nekirčiuotuose skiemenyse visada būna tik trumpieji balsiai, o kirčiuotuose vietoje trumpųjų balsių dar tariami pusilgiai, bet artėjama prie ilgųjų.

	„Anykščių šilelis“	„Litauische Mundarten“	LKT, LKA II	Z. Zinkevičiaus dialektologijos veikalai
Nekirčiuoti ilgieji balsiai	Ilgumas nuosekliai žymimas ir kamiene, ir galūnėje	Ilgumas nuosekliai žymimas tik kamiene, galūnėje įvairuojama	Pusilgiai	Pusilgiai
Rotininkavimas – ruotininkavimas	Rotininkuojama	Rotininkuojama	Rotininkuojama	Rotininkuojama
Žalininkavimas (o nekirčiuotame skiemenyje)	Nežalininkuojama nei kamiene, nei galūnėje	Žalininkuojama tik a – c tekstuose	Žalininkuojama tik Apykelių kaime, kitur <i>ā</i>	a., vietomis <i>ā</i> .
Nekirčiuotųjų ir <i>ie</i> tarimas	<i>o</i> ir <i>e</i> (=ę)	<i>a</i> ir <i>ie</i> , retai <i>e</i>	<i>ā</i> . ir <i>e./æ</i> .	<i>a./ā</i> . ir <i>e./æ</i> .
Dvibalsių <i>ai</i> , <i>ei</i> , <i>au</i> , <i>ui</i> monoftongizacija netvirta – pradėse galūnėse	Nemonoftongizuojama	Monoftongizuojama tik a – c tekstuose (prie Kavarsko)	Nemonoftongizuojama	Nemonoftongizuojama

Anykščiuose turėtų būti rotininkuojama, bet visi trys minėti šnekotos atstovai aiškiai ruotininkuoja: *paduó.re* ‘padarė’, *kuó.sa* ‘kása’, *vųkúo.m* ‘vaikams’, *kúo.řvi* ‘karvė’, *úo.řkli* ‘arklį’, *ųúo.řkli* ‘arklį’³, *stuó.te* *stuó.te* ir *pastuó.te* ‘statė, statė ir pastatė’, *súo.rgas* ‘sargas’, *gruó.bas* *atuó.viras* ‘karstas atviras’, *tiė.kinas* *atuó.lake* ‘tekinos atlėkė’, *vamždiė.li* *pazuó.ris* ‘vamzdelį pasidaręs’, *miė.tu* ‘metų’, *siė.seris* ‘seserys’, *mažiė.šnis* ‘mažesnis’, *virie.šnis* ‘vyresnis’, *žiė.mes* ‘žemės’, *kiė.tureždiė.řim* ‘keturiasdešimt’, *miė.tam* *neuštiė.dava* ‘metams neužtekdavo’ (Anykščių vienkiemis), *suó.ke*

³ Pradžioje net pridėdamas *ų* – kaip prieš tikrąjį *uo*.

'sakė', *pazduò.re* 'pasidarė', *kuò.se* 'kasė', *può.jeme* 'paėmė', *pabúo.Fbinu* 'pabarbinau', *amžinuò.tilsi* 'amžinąjį atilsi', *kuò.tinas* 'Katinas – pavardė', *muò.na miė.tu* 'mano metų', *tuŕgiė.liis* 'turgelis', *miė.tu* 'metų', *apsižė.nijæ* 'susituokė', *šiė.šezdiė.šim* 'šešiasdešimt', *diė.gæ* 'dega' (Anykščiai), *suò.ka* 'sako', *vuò.kar* 'vakar', *può.dæda* 'padėda', *vúo.lgidava* 'valgydavo', *può.mete* 'pametė', *žiė.nijæs* 'tuokiasi', *siė.nis* 'senis' (Storiai).

A. Baranausko „Anykščių šilelio“ ir „Litauische Mundarten“ tekstai rodo, kad Anykščių šnektoje (bent jau šiaurinėje parapijos dalyje) negalėtų būti žalininkavimo. Vėlesni šaltiniai (Z. Zinkevičiaus darbai, LKT) nelabai aiškūs – svyruojama tarp *a*. ir *ã*. Dabartiniai Anykščių parapijos gyventojai žalininkuoja: *materi.ške* 'moteriškė', *sadi.ñti* 'sodinti', *pasadi.ñšu* 'pasodinsiu', *bralėi* 'broliai', *træbõ.ji* 'troboje', *vakečl.* 'vokiečiai', *žmagãus* 'žmogaus', *pasadi.ñta* 'pasodinta', *žalás* 'žolės', *žmanõ.s* 'žmonos', *aškõ.s* 'ožkos', *gelú.* 'gėlių', *vežl.s* 'vėžys' (Anykščių vienkiemis), *maki.kly makinãus* 'mokykloje mokiausi', *žmafiú.* 'žmonių', *batagú* 'botagu' (Anykščiai), *nesadi.ñsi* 'nesodinsi', *žmagištė.la* 'moterė', *jieškatu* 'ieškiny' (Storiai).

Nekirčiuotų *uo* ir *ie* tarimas, įvairių šaltinių duomenimis, gerokai skiriasi. Dabar tariama *a*, *e*: *aštañú.* 'aštuonių', *dabiú.* 'duobių', *raziė.li* 'ruoželi', *lætvi.* ~ lietai 'lietūs', *pæti.m* 'pietums' (Anykščių vienkiemis), *lætuvõ.s* 'Lietuvos', *devú.lú* – Dievuliau 'Dievuli', *lætú.vi* 'lietuviai', *letú.vus* 'lietuvius' (Anykščiai), *šlatražl.s* 'šluotražis', *aštañõ.liká* 'aštuoniolika', *penl.ni* 'pieninėje', *vænuolikai* 'vienuolikai' (Storiai).

Anykščiuose niekas neapliko netvirtapradžių dvibalsių *ai*, *au*, *ei*, *ui* monofongizacijos žodžio gale. Deja, dialektologai jos nepastebėjo arba pastebėjo tik atskirus nenuoseklius atvejus ir pietinių anykštėnų plote. Dabar ir Anykščių šnektoje tokios monofongizacijos atvejų užfiksuota labai daug (net kamienne ir uždaroje galūnėje): *žini.* 'žinai', *matú.* 'matai', *labú.* 'labai', *šæštól.s miė.tv.s* 'šeštaiš metalis', *pinkól.s miė.tv.s* 'penktaiš metalis', *keřvirtól.s* 'ketvirtaiš', *vykú.* 'vaikų', *gražl.* 'gražiai', *vakeči.* 'vokiečiai', *kell.* 'keliai', *stiprł.* 'stipriai', *buvú.* 'buvau', *uñsiklãusú.* 'įsiklausau', *geřú.* 'geriau', *rudõ.nas* 'raudonas', *kulenõ.s* 'kiaulienos', (Anykščių vienkiemis), *nežini.* 'nežinai', *velú.* 'vėlai', *faktinú.* 'faktiškai', *nemickú.* 'Nemickai – pavardė', *dainúoju* 'dainuoju', *sakú.* 'sakau', *išejú.* 'išėjau', *švilpunu* 'švilpaunu', *reķkunu* 'rėkauju' (Anykščiai), *pluķkú.* 'plaukai', *nežinú.* 'nežinau', *buvú.* 'buvau', *sakú.* 'sakau', *jejú.* 'ėjau' (Storiai).

Taigi šiaurinių anykštėnų plote ima įsigalėti pietinių anykštėnų tarmė variantas. Įdomu, kad perimama ne kuri nors viena kaimynų fonetikos ypatybė⁴, o visa sistema. Anykščių šnekta darosi tokia pati kaip pietiniams anykštėnams priklausanti Kurklių šnekta.

Todėl dialektologai ne visada gali drąsiai teigti, kad kurioje nors konkrečioje šnektoje, pavyzdžiui, Anykščių, išlaikomi nekirčiuoti *ã*, *ẽ*, t. y. žalininkavimas. Čia apsisukto ratas, ir vėl sugrįžta į senąją padėtį: *talãú* > *talãú* > *talãú*.

⁴ Pavyzdžiui, nekirčiuotų ilgųjų balsių trumpinimo atvejų pasitaiko uteniškių, kupiškėnų tarmėse – ir kuo toliau, tuo jų daugėja.

Kaip ir visoms dabartinėms šnektoms, Anykščių šnektai poveikį daro ir bendrinė kalba. Todėl šios šnektos raida labai priešaringa.

Vertėtų ištirti ir Anykščių šnektos kirčiavimo pokyčius, bet tai būtų ilgas darbas. Tik A. Baranausko kirčiavimą yra nagrinėjęs B. Stundžia (1969, 434–441).

Galima daryti šias išvadas.

1. Visi iki šiol paskelbti dialektologų darbai ir tekstai rodo, kad Anykščių šnektai turi priklausyti šiauriniams anykštėnams. Šnektai būdingas nekirčiuotų ilgųjų balsių ilgumo dalinis išlaikymas (pusilgumas), rotininkavimas, žodžio galo netvirtapradžių dvibalsių *ai, au, ei, ui* monoftongizacijos nebuvimas. Dėl žalininkavimo ir nekirčiuotų *ie, uo* tarimo šaltinių duomenys priešaringi.

2. Paskutinių metų garso įrašai rodo daug pokyčių. Anykščių šnekte ima įsigalėti pietiniams anykštėnams būdingos ypatybės: nekirčiuotų ilgųjų balsių trumpinimas iki trumpųjų, ruotininkavimas, žalininkavimas, nekirčiuotų *uo, ie* vertimas į *a, e*, netvirtapradžių dvibalsių *ai, au, ei, ui* monoftongizacija žodžio gale, o kartais ir kamiene.

3. Aprašytas atvejis yra ypatingas: šnektai kinta ne bendrinės kalbos kryptimi, bet primdama kito tos pačios tarmės varianto vokalizmo sistemą. Paprastai tarmės kisdamos artėja prie bendrinės kalbos, o Anykščių šnekte yra atvirkščiai, nes pietinių anykštėnų vokalizmas daug labiau nutolęs nuo bendrinės kalbos. Be to, ruotininkavimą ir dvibalsių monoftongizaciją žodžio gale anykštėnai ir širvintiškiai vertina kaip neprestizinius dalykus. Anykščių šnekte perimamas „prasčiokiškas“ tarimas.

4. Kadangi tarmėje įmanomas retrogradinis kitimas (garsas pakinta ir vėl grįžta į pirminę padėtį), ne visada galima drąsiai teigti, kad vienas ar kitas konkretus garsas išlaikytas iš senovės.

CHANGES IN THE ANYKŠČIAI SUBDIALECT

Summary

All the descriptions and published texts of the Anykščiai local dialect (starting with the poem “Anykščių šilelis” (*The Anykščiai Pinewood*) by A. Baranauskas published in 1882 and finishing with works by Z. Zinkevičius) indicate that the Anykščiai local dialect belongs to North Anykštėnai. On the other hand, the latest audio recordings show that the southern variety of the dialect is increasingly becoming dominant in the town of Anykščiai and its surroundings. It is not separate features of the southern variety that are adopted in the said territories, but the entire system. Therefore, the Anykščiai local dialect sometimes has recurrence (flash-back) in its ongoing phonetic changes, e.g. the so-called *žalininkai* feature has been lost and regained again (*stīarai* > *stārāi* > *starūi* ‘(adv.) fat; thick’).

LITERATŪRA

Baranowski A., Weber H., 1882, Ostlitauische Texte. Weimar.

LKA II, 1982 – Lietuvių kalbos atlasas, t. 2: Fonetika / Ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslas.

LKT, 1970 – Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija / Red. E. Grinaveckienė, K. Morkūnas.

Vilnius: Mintis.

Markevičienė Ž., 2001, Aukštaičių tarmių tekstai. II dalis. Vilnius: VU.

Specht F., 1920, Litauische Mundarten, gesammelt von A. Baranovski, t. 1: Texte. Leipzig:

K. F. Koehler.

Specht F., 1922, Litauische Mundarten, gesammelt von A. Baranovski, t. 2. Leipzig:

K. F. Koehler.

Stundžia B., 1969, Antanas Baranauskas akcentologas. – Baltistica, t. 3 (2). Priedas, 434–441.

Zinkevičius Z., 1966, Lietuvių dialektologija. Vilnius: Mintis.

Zinkevičius Z., 1994, Lietuvių kalbos dialektologija, Vilnius: Mokslo ir encikl. leid.

Vilniaus pedagoginis universitetas

Lietuvių kalbotyros katedra

Įteikta

2004-06-28